Sprawozdanie

VII Międzynarodowa Konferencja Naukowa *Systemy ochrony praw człowieka: europejski i azjatyckie. Inspiracja uniwersalna – uwarunkowania kulturowe – bariery realizacyjne*. Warszawa, 13–15 kwietnia 2015 r.

W dniach 13–15 kwietnia 2015 r., w siedzibie polskiego parlamentu, odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowa pod tytułem *Systemy ochrony praw człowieka: europejski i azjatyckie. Inspiracja uniwersalna – uwarunkowania kulturowe – bariery realizacyjne*. Przedsięwzięcie to zostało zorganizowane z okazji 65. rocznicy podpisania Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, 40. rocznicy podpisania Aktu Końcowego Konferencji w Helsinkach oraz 20. rocznicy dokumentu Komisji Wspólnot „W stronę nowej strategii wobec Azji”. Patronat honorowy Konferencji objął J.E. Joachim Rücker – przewodniczący Rady Praw Człowieka Narodów Zjednoczonych. Patronat medialny nad konferencją objęli: Wydawnictwo Adam Marszałek, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, „Humanistyczne Zeszyty Naukowe – Prawa Człowieka” oraz TVP Info.

Przybyłych gości, m.in. z Hiszpanii, Rosji, Ukrainy, Kazachstanu oraz Czech i Słowacji, zarówno teoretyków, jak i praktyków prawa, przywitał kierownik naukowy konferencji prof. dr hab. Jerzy Jaskiernia z Uniwersytetu im. Jana Kochanowskiego w Kielcach. Kwestia zderzania się europejskiego systemu ochrony praw człowieka z systemami azjatyckimi jest szczególnie interesująca. Warto się zastanowić, czy jest szansa, aby przeszczepić europejski model praw człowieka na azjatycki grunt, uwzględniając przy tym tamtejsze uwarunkowania etniczne, polityczne i religijne – mówił prof. Jaskiernia.

Językami konferencji były: polski, angielski i rosyjski. Tłumaczeniem objęto obrady plenarne oraz te panele, w których udział brali goście z zagranicy.

Pierwszej z sesji plenarnych, pt. „Uwarunkowania kulturowe i aksjologia azjatyckich systemów ochrony praw człowieka”, odbywającej się w Sali Kolumnowej Sejmu, przewodniczył prof. Zbigniew Witkowski (Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu). Jako pierwszy zabrał głos prof. Roman Tokarczyk (Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), który przedstawił komparatystyczne ujęcie europejskich i azjatyckich systemów ochrony praw człowieka. Profesor opowiedział się za transformacją, dostosowującą prawa człowieka do obecnych uwarunkowań, jak i zwiększeniem skuteczności mechanizmów ochronnych. Następnie wygłoszone zostały kolejne referaty. Prof. Janusz Symonides (Społeczna Akademia Nauk w Łodzi, Wydział Zamiejscowy w Warszawie) wygłosił referat pt. „Wartości azjatyckie a prawa człowieka”. Profesor szczegółowo omówił koncepcję „wartości azjatyckich”, wskazując, że debata na ich temat w konsekwencji doprowadziła do umocnienia uniwersalizmu praw człowieka. Prof. Aurelio de Prada Garcia (Uniwersytet im. Króla Juana Carlosa w Madrycie, Hiszpania) swoje wystąpienie poświęcił wpływowi konfucjanizmu na kształtowanie się systemu ochrony praw człowieka. Prof. Veleri Bebyk (przewodniczący Ukraińskiego Stowarzyszenia Nauk Politycznych w Kijowie, Ukraina) przedstawił modele społeczne i prawa człowieka w ujęciu filozoficznym Konfucjusza i Platona. Prof. Viktor Rudenko (Oddział Rosyjskiej Akademii Nauk w Jekaterynburgu, Federacja Rosyjska) przedstawił zagadnienie sprawiedliwości naprawczej w europejskim i azjatyckim systemie ochrony praw człowieka na początku XXI wieku. Podsumowując swoje wystąpienie, profesor podkreślił, że system wymiaru sprawiedliwości może być prowadzony nie tylko przez organy państwa, ale również przez przedstawicieli społeczeństwa. Tego rodzaju rozwiązanie mogłoby odciążyć sądy i znacząco skrócić czas oczekiwania na rozpoznanie sprawy. Jako ostatni w pierwszej sesji plenarnej wystąpił prof. Andrzej Bisztyga (Uniwersytet Zielonogórski), który dokonał syntetycznego porównania europejskiej i islamskiej koncepcji praw jednostki. Podsumowując swoje wystąpienie, profesor stwierdził, że chociaż w założeniu obie koncepcje uznają dobro człowieka za wartość doniosłą, to jednak na poziomie fundamentaliów wykazują znaczące różnice. Trudno zatem oczekiwać zbliże-

nia obu koncepcji praw jednostki na poziomie szczegółowych rozwiązań prawnych.

Druga sesja plenarna, moderowana przez prof. Marię Kruk-Jarosz (Uczelnia Łazarskiego w Warszawie), nosiła tytuł „Praktyka funkcjonowania azjatyckich systemów ochrony praw człowieka”. Jako pierwszy wystąpił prof. Wojciech Pomykało (Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie), który przedstawił rzeczywiste sposoby realizacji europejsko-atlantycznej i chińsko-azjatyckiej koncepcji praw człowieka. Następnym prelegentem była dr hab. Anna Warakomska (Uniwersytet Warszawski, Instytut Germanistyki), która opracowała zagadnienie europejsko-azjatyckiej współpracy w dziedzinie ochrony praw kobiet na przykładzie działalności organizacji Terre des Femmes i KAMER. Prelegentka dokonała charakterystyki tych organizacji, wskazując, iż zostały one utworzone po to, aby przeciwdziałać przemocy wobec kobiet w społeczeństwie i rodzinie. W kręgu zainteresowań obu tych organizacji są m.in.: małżeństwa zawierane pod przymusem, zabójstwa honorowe, handel kobietami, prostytutka pod przymusem, przemoc psychiczna, fizyczna i ekonomiczna. Kolejnym mówcą był doc. dr Milan Čáky (Uniwersytet w Trnawie, Słowacja). Jego wystąpienie miało charakter komparatystyczny i dotyczyło praw człowieka z punktu widzenia modelu europejskiego i azjatyckiego. Prof. Сауле Кошкеновна Аамандыкова (Narodowy Uniwersytet w Astanie, Kazachstan) przedstawiła mechanizmy instytucjonalne na rzecz ochrony praw człowieka w Republice Kazachstanu. Referentka podkreśliła, że istnieje możliwość zbliżenia europejskiej i azjatyckiej cywilizacji, ponieważ zarówno Biblia, jak i Koran akcentują wspólne wartości. Prof. Jacek Sobczak (Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie) szczegółowo omówił zagadnienie dotyczące wolności sumienia i wyznania na „terytorium kanonicznym” patriarchy moskiewskiego w perspektywie Rady Europy, Unii Europejskiej i Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej. W ocenie profesora koncepcja „terytorium kanonicznego” nie jest uregulowana religijnie, a politycznie i terytorialnie. Patriarchat moskiewski chce utrzymać zwierzchnictwo i protestuje przeciwko próbom uniezależnienia się Kościołów prawosławnych na Białorusi, Ukrainie, w Mołdawii, Estonii, a także na Litwie i Łotwie. Ostatnim prelegentem w drugiej sesji pierwszego dnia obrad była prof. Maria Marczevska-Rytko (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), która przedstawi-

ła uwarunkowania ochrony praw człowieka w Indiach. Podstawą funkcjonowania cywilizacji hinduistycznej jest wspólnota, co w zrozumiały sposób wyklucza zasadę indywidualizmu. Pani profesor podkreśliła, że ukształtowanie systemu wynika z założeń filozoficznych, funkcjonującej kultury i tradycji.

Po przerwie obiadowej obrady podzielono – z uwagi na wyjątkowo dużą liczbę uczestników (ok. 280 osób) – na 16 (paneli) zespołów problemowych.

Panel nr 1 – „Instytucjonalne problemy ochrony praw człowieka w Azji i ochrona praw człowieka w państwach Azji Środkowej”, prowadzony przez prof. Wojciecha Saletrę (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), stanowił swego rodzaju przegląd standardów ochrony praw człowieka oraz problemów dotyczących funkcjonowania instytucji gwarantujących ich ochronę.

Panel nr 2 – „Ochrona praw człowieka w państwach Azji Wschodniej” moderowany przez prof. Wojciech Pomykało (Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie, Fundacja „Innowacja”), dotyczył kwestii naruszeń praw człowieka w Chinach, Korei i Japonii.

Panel nr 3 – „Ochrona praw człowieka w państwach Azji Południowej i Południowo-Wschodniej”, prowadzony przez prof. Bogumiła Szmulika (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), stanowił przegląd referatów z zakresu przedmiotowej tematyki, z uwzględnieniem uwarunkowań kulturowych i społecznych.

Panel nr 4 – „Uwarunkowania ochrony praw człowieka”, któremu przewodniczył senator dr Piotr Zientarski (przewodniczący Komisji Ustawodawczej Senatu RP, członek KRS), dotyczył wpływu uwarunkowań politycznych, społecznych i gospodarczych na kształt systemu ochrony praw człowieka.

Panel nr 5 – „Ochrona praw człowieka w systemie uniwersalnym”, prowadzony przez prof. Janusza Symonidesa (Społeczna Akademia Nauk w Łodzi, Wydział Zamiejscowy w Warszawie), poświęcony był zagadnieniu oddziaływania wzorców uniwersalnych na standardy ochrony praw człowieka w Europie i Azji.

Panel nr 6 – „Ochrona praw człowieka w systemie Rady Europy”, prowadzony był przez dr Hannę Machińską (dyrektora Biura Rady Europy

w Warszawie) i dotyczył kwestii skuteczności systemu ochrony praw człowieka w odniesieniu do możliwych naruszeń wolności i praw wynikających z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Panel nr 7 – „Ochrona praw człowieka w systemie Unii Europejskiej”, pod przewodnictwem prof. Romana Tokarczyka (Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), stanowił przegląd referatów z zakresu przedmiotowej tematyki z uwzględnieniem aktualnego orzecznictwa, zarówno Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jak i Trybunału Sprawiedliwości UE.

Panel nr 8, pt. „Instytucjonalne gwarancje ochrony praw człowieka”, prowadzony był przez prof. Jerzego Ciapalę (Uniwersytet Szczeciński) i dotyczył funkcjonowania instytucji ombudsmansu oraz sądownictwa w kwestii sprawowania kontroli nad przestrzeganiem wolności i praw człowieka.

W pierwszym dniu konferencji przewidziano także obrady zespołów problemowych w ramach paneli wieczornych, które dotyczyły kwestii nieco bardziej szczegółowych.

Panel nr 9, pt. „Nowe wyzwania w systemie ochrony praw człowieka i ochrona praw człowieka na Ukrainie”, moderowany przez prof. Romana Tokarczyka (Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), poruszał kwestie naruszeń praw człowieka oraz funkcjonowania instytucji działających na rzecz ochrony praw człowieka.

Panel nr 10 – „Ochrona praw i wolności politycznych”, prowadzony przez prof. Jacka Sobczaka (Szkola Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie), dotyczył wolności słowa, wolności zrzeszania się i organizowania zgromadzeń, prawa wyborczego oraz problemów związanych z ich realizacją.

Panel nr 11, pt. „Prawo do ochrony życia i zdrowia”, moderowany przez prof. Annę Warakomską (Uniwersytet Warszawski), poruszał kwestie etyczno-prawne, dotyczące ochrony życia i zdrowia na płaszczyźnie europejskiej i azjatyckiej.

Panel nr 12, pt. „Ochrona praw społecznych i ekonomicznych”, moderowany przez prof. Mariana Kallasa (Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie), dotyczył kwestii posiadania własności, ochrony pracowników, zabezpieczenia społecznego oraz zapewnienia odpowiedniego poziomu życia.

Panel nr 13, pt. „Zakaz dyskryminacji i ochrona praw mniejszości”, moderowany przez dr hab. Iwonę Wrońską (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Instytut Nauk Politycznych), poruszał m.in. problemy związane z dyskryminacją kobiet, mniejszości narodowych i etnicznych.

Panel nr 14 – „Prawo do sądu” – prowadzony był przez prof. Stanisława Stadniczeńko (Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie) i dotyczył m.in. prawa do rzetelnego procesu sądowego, barier – zarówno w dostępie do sądu, jak i zawodów prawniczych, zjawiska tendencji do polubownego rozwiązywania sporów oraz problemu egzekucji praw człowieka.

Panel nr 15 – „Ochrona praw człowieka w sferze działania Policji, Służb Penitencjarnych i Służb Specjalnych”, pod kierownictwem prof. Stanisława Hoca (Uniwersytet Opolski), dotyczył kwestii tymczasowego aresztowania, prawa do obrony skazanych oraz funkcjonowania służb mundurowych w zakresie utrzymania porządku publicznego.

Panel nr 16 – „Prawa człowieka a ochrona bezpieczeństwa” poprowadził prof. Jerzy Kornaś (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie), a poruszane zagadnienia dotyczyły konfliktów zbrojnych, ataków terrorystycznych i innych zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa oraz jego obywateli.

Ze względu na tak wiele paneli nie jest możliwe szczegółowe omówienie każdego z nich, stąd uwaga skupiona zostanie jedynie na Panelu 6, w którym piszący niniejsze sprawozdanie brał udział.

Zespół problemowy nr 6, zatytułowany „Ochrona praw człowieka w systemie Rady Europy”, był prowadzony przez dr Hannę Machińską (dyrektor Biura Rady Europy w Warszawie, Uniwersytet Warszawski). Jako pierwsza wystąpiła dr Agnieszka Florczak (Uniwersytet Wrocławski, Instytut Politologii), która przedstawiła problemy dotyczące efektywności systemu ochrony praw człowieka. Prelegentka zwróciła uwagę na brak wiedzy dotyczącej możliwości złożenia skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz stosunkowo niski poziom wykonywalności orzeczeń tego organu w państwach Europy Środkowej i Wschodniej. Istotą problemu są również: obniżanie standardów członkostwa w Radzie Europy, brak możliwości stosowania sankcji przez zawieszenie członkostwa lub wykluczenie z organizacji, jak i zbyt wolny proces adaptacji mechanizmów kontrolnych do zmian. Następnie dr Monika Florczak-Wątor (Uniwersytet Jagielloński

w Krakowie, Katedra Prawa Konstytucyjnego) omówiła podstawy prawne pozytywnych obowiązków państwa w stosunkach horyzontalnych, uwzględniających orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Koncepcja ta wykształciła się w orzecznictwie strasburskim ze względu na dynamicznie zmieniające się źródła zagrożeń. Coraz częstszym źródłem zagrożeń dla praw jednostki są podmioty prywatne, instytucje finansowe, korporacje ponadnarodowe. W związku z tym zmienia się również rola państwa, które kiedyś było głównym naruszcycielem, a obecnie pełni funkcje gwaranta. Dr Aleksandra Stopová-Kozioł (Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa im. Wojciecha Korfanteo w Katowicach) swoje wystąpienie poświęciła kwestii wpływu Europejskiej Konwencji Praw Człowieka na kształtowanie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w ramach Unii Europejskiej. Szczególną rolę w tym zakresie odgrywa Trybunał Praw Człowieka, którego orzecznictwo jest uznawane przez Wspólnotę, pomimo iż nie jest ona stroną Konwencji. Trybunał spełnia funkcję edukacyjną, upowszechniając prawa człowieka w świadomości organów stanowiących i stosujących prawo. Następnym mówcą była dr Anna Pudło (Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie), która przedstawiła zasadę niedyskryminacji ze względu na orientację seksualną w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Prelegentka zwróciła uwagę na to, że państwa-strony Konwencji mają szeroki zakres oddziaływania na sferę wolności seksualnej, nie mają jednak obowiązku instytucjonalizowania związków małżeńskich osób tej samej płci, jak i związków partnerskich. Przystąpienie UE do Konwencji z pewnością spowoduje rozszerzenie mechanizmów kontrolnych dotyczących tejże wolności. Mgr Hanna Banaś (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii) zaprezentowała studium przypadku, dotyczące jurysdykcji eksterytorialnej w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Referentka dokonała podziału tego orzecznictwa na trzy obszary, dotyczące: działań państwa-strony Konwencji poza jego terytorium, działań państwa na terenie nieobjętym Konwencją oraz działań państwa, które są dokonywane na terytorium państwa, ale mają wpływ na państwa trzecie. Następnie dr Marta Szuniewicz (Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni, Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich, Instytut Bezpieczeństwa Narodowego) swoje wystąpienie poświęciła kwestii bezpieczeństwa narodo-

wego jako celu ingerencji w sferę wolności i prawa jednostki. Jak wynika z orzecznictwa strasburskiego, ingerencja ta może być uzasadniona, gdy jest legalna, celowa i konieczna w społeczeństwie demokratycznym. Kolejny prelegent, mgr Daniel Wojtczak (doktorant Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Wydział Prawa i Administracji), przedstawił zagadnienie wolności zgromadzeń i stowarzyszania się w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Wolność organizowania zgromadzeń wraz z wolnością stowarzyszania się stanowią fundamenty każdego demokratycznego państwa prawnego, którego obowiązkiem jest zapewnienie efektywnych środków ochrony tych wolności. W ocenie prelegenta orzecznictwo Trybunału nabierało z czasem coraz bardziej wyrazistego i spójnego podejścia do obu tych wolności, jednak nadal istnieją pewne wątpliwości dotyczące wykładni art. 11 Konwencji. Jako ostatni wystąpił mgr Fryderyk Gawron (Uniwersytet Wrocławski), który zaprezentował opinię Trybunału Sprawiedliwości w sprawie projektu dotyczącego przystąpienia Unii Europejskiej do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. W opinii Trybunału projekt jest niezgodny z prawem Unii, gdyż nie uwzględnia szczegółowych cech prawa w zakresie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

Poruszane zagadnienia wywołały ożywioną dyskusję, którą podsumowała przewodnicząca obradom dr Hanna Machińska. Europejska Konwencja Praw Człowieka jest instrumentem żywym, który musi sprostać wyzwaniom XXI wieku. Dlatego właśnie są uchwalane protokoły dodatkowe, które stopniowo poszerzają obszar regulacyjny Konwencji.

Drugi dzień konferencji składał się jedynie z sesji plenarnych – numerowanych jako trzecia i czwarta. Trzecia sesja plenarna zatytułowana „Efektywność europejskiego systemu ochrony praw człowieka” prowadzona była przez prof. dr. hab. Andrzeja Bisztygę (Uniwersytet Zielonogórski, Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa im. Wojciecha Korfatego w Katowicach). Jako pierwsza wystąpiła dr hab. Elżbieta Chojna-Duch (Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji; członkini Rady Polityki Pieniężnej), która rozważała możliwość występowania zagrożeń dla praw człowieka w dobie globalnego kryzysu gospodarczego. Kreowanie przyspieszonego wzrostu gospodarczego niesie za sobą wiele niebezpieczeństw, które dotyczą bezpośrednio wielu dziedzin życia społeczno-gospodarczego. Prof. Daniyar Kaldiyarov (Uniwersytet w Taldykorganie, Kazachstan)

omówił kwestie rozwoju jednostek samorządu terytorialnego w wyniku decentralizacji administracji publicznej. W opinii profesora stosunki pomiędzy ludnością a organami samorządowymi powinny przybierać charakter usługowy, a nie typowo administracyjny. Następnie prof. Жумабек Дюсешевич Бусурманов (Euroazjatycki Uniwersytet Narodowy w Astanie, Kazachstan) zaprezentował nowe spojrzenie na kwestię demokracji i praw człowieka w Eurazji. Prof. Władysław Fedorenko (Narodowa Akademia Służby Państwowej przy Prezydencie Ukrainy, kierownik Katedry Służby Państwowej i Polityki Kadrowej, Kijów, Ukraina) przedstawił problemy dotyczące łamania praw człowieka na Ukrainie. Następnie prof. Cristina Hermida del Llano (Uniwersytet im. Króla Juana Carlosa w Madrycie, Hiszpania) swoje wystąpienie poświęciła łamaniu podstawowych praw Romów w Unii Europejskiej oraz strategii zwalczania dyskryminacji rasowej. Natomiast dr hab. Larysa Leszczenko (Uniwersytet Wrocławski, zastępca dyrektora Instytutu Stosunków Międzynarodowych ds. współpracy zagranicznej), przedstawiła referat pt. „Kwestia ratyfikacji Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego w dyskursie politycznym państw poradzieckich”. Kolejny prelegent, prof. Аскар Калиевич Шарипов (Uniwersytet w Taldykorganie, Kazachstan), swoje wystąpienie poświęcił rozwojowi kapitału ludzkiego na terenie Azji Środkowej. Kolejnym mówcą był prof. dr Jiri Jirasek (Uniwersytet w Ołomuńcu, Wydział Prawa, Czechy), który opracował zagadnienie prawa do rzetelnego procesu sądowego w prawie konstytucyjnym. Jako ostatni referenci wystąpili: Eduard Barany, JUDr., DrSc (Słowacka Akademia Nauk w Bratysławie, Słowacja), który zaprezentował referat zatytułowany „Prawa człowieka w systemie prawa”, natomiast prof. dr hab. Ryszard Czarny (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wydział Zarządzania i Administracji) swoje wystąpienie poświęcił instytucjonalizacji polityki równości w państwach nordyckich.

Czwartą sesję plenarną, zatytułowaną „Nowe wyzwania w sferze międzynarodowej ochrony praw człowieka”, prowadził prof. Marek Mazurkiewicz (wiceprezes Trybunału Konstytucyjnego w stanie spoczynku, Uniwersytet Wrocławski). W sesji tej zaplanowano udział wymienionych poniżej kolejno referentów. Prof. Liudmila Ulyashyna (Europejski Uniwersytet Humanistyczny w Wilnie, Litwa) szczegółowo omówiła istotę gwarancji i immunitetów w prawie międzynarodowym. Prof. Jakub Po-

tulski (Uniwersytet Gdański) swoje wystąpienie poświęcił problematyce dotyczącej stanowienia regionalnego systemu ochrony praw człowieka przez stowarzyszenie krajów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN). Według prelegenta największą przeszkodą w tej kwestii jest niekompatybilność standardów ochrony praw człowieka z zasadami i celami prominentnych przedstawicieli regionalnych elit politycznych. Prof. Jerzy Ciapała (Uniwersytet Szczeciński) przedstawił dylematy dotyczące ograniczeń konstytucyjnych wolności pracy, nauczania i badań naukowych na podstawie ustawy o szkolnictwie wyższym. W ocenie profesora ustawa ta godzi w konstytucyjne postanowienia dotyczące wolności człowieka i powinna być znowelizowana. Jako ostatni w tej sesji plenarnej wystąpił prof. Stanisław Hoc (Uniwersytet Opolski, WPiA, kierownik Katedry Prawa Karnego), który zaprezentował referat pt. „Czy istnieje w Polsce potrzeba zaostrzenia przepisów antyterrorystycznych?”. Profesor nie dostrzegł potrzeby zaostrzenia przepisów karnych w tym zakresie, sugerując rozważenie nowelizacji niektórych z nich oraz doprecyzowanie użytych w nich określeń.

Konferencję zakończył prof. Wojciech Saletra (dziekan Wydziału Zarządzania i Administracji Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach), dziękując wszystkim uczestnikom.

Międzynarodowy charakter konferencji i sukces organizacyjny sprawiły, że przedsięwzięcie to stało się wydarzeniem cyklicznym, cieszącym się coraz większą popularnością. W trakcie konferencji zasygnalizowano wiele problemów związanych z rozwojem, interpretacją oraz stosowaniem i egzekwowaniem praw człowieka w Europie i Azji.

Wszystkie referaty, jakie zostały zaprezentowane w trakcie konferencji, zarówno podczas obrad plenarnych, jak i w zespołach problemowych, zostaną opublikowane w opracowaniu zbiorowym, które ukaże się nakładem Wydawnictwa Adam Marszałek w Toruniu.

Daniel Wojtczak
Uniwersytet Śląski